

570701_ธรรมาธรรมะสงคราม ที่สันติ-เรื่อง นิโรธแบบพุทธเป็นไหน? ตอน ๒

วันนี้จะพูดถึงเรื่องนิโรธ และจิตเจตสิกต่างๆ ซึ่งนิโรธของพุทธนั้นยิ่งดั่งยิ่งสว่างยิ่งรู้แจ้ง ไม่ใช่ดับแล้วไม่รู้อะไรเลย วันนี้มีส.แนวแน่ สีตวันโน ก็ทิ้งมาว่า

คนถือศีล ๕ มีสามภรรยาได้ แต่พอถือศีล ๘ ก็ผิดแล้วถ้าทำอย่างเดียวกัน ก็ขอตอบว่า จะเรียกว่า ยม หรือยามะ หรือยามา ก็ความหมายใกล้เคียงกัน เป็นเทวดา ที่หมายถึงต้องเสพสมให้ได้ พอได้แล้วก็อยากให้อยู่ยาวนานที่สุด ส่วนคุณสิทก็พักยก ถ้าของพระพุทธเจ้าเป็นผู้สงบแล้วจริงก็อาศัย คุณสิทได้ เขาก็ตั้งชื่อว่า ท้าวสันตสิท เป็นใหญ่

ยามา ก็เป็นภาษาสื่อ สั้นหรือยาวหดหรือขยาย เพื่อสื่อสภาพเท่านั้น ภาษาก็เปลี่ยน กรอนไปบ้าง แท้จริง ก็กำหนดหมายเป็นสมมุติสัจจะทุกอย่างเป็นเรื่องกำหนดขึ้น พระพุทธเจ้าว่า สัจจะที่คือความจริงไม่มีในโลก ที่ว่าจริงนั้นก็ถือยึดเอาตามกัน สังคมหนึ่งถืออย่างนี้ แต่ไปอีกสังคมอาจเห็นอีกอย่าง เป็นสมมุติสัจจะ ก็อยู่กันไปสงบเรียบร้อย

สัจจะที่ยึดตามสมมุติก็ต้องใช้ ส่วนผู้พ้นแล้วก็ไปตามเขาได้ ส่วนตนก็มุ่งหลุดพ้น บางทีก็อนุโลมตามเขาได้ หรือกลับไปได้ เป็นปฏินิสัคคะ เห็นสภาพหมุนรอบเชิงซ้อน เป็นก้นหอยวนสูงขึ้นเรื่อยๆ ส่วนโลกก็นั่นวนเวียน ถูๆๆผิดๆ สุขๆทุกข์ๆไปตลอดกาล พพ.ตรัสชัดว่า สัจจะไม่มีหรอก อยู่ที่การยึด แต่ยึดแล้วจะอยู่กับหมู่ได้ไหม จะยึดว่า คุณเองถูก หมู่ผิด จะอยู่กับหมู่ไปก็ได้ ก็เห็นส่วนตัว หรือคุณจะทำตามหมู่ไป ไม่ทำตามจะขวางไว้ ก็อาจโดน แค่นั้น

โลกีย์ มีความถูกผิด มีไม่มี แต่โลกสูงสุดแล้วไม่มีอะไร จึงโล่งโปร่ง ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร แต่ยึดสมาทาน ยึดเพื่อทำงานอันเหมาะสม การยึดว่าจริง มีบาลี ว่า สัญญา ย นิจจานิ โลก

ในโลกนี้ยึดก็เที่ยง ถ้าไม่ยึดก็ไม่เที่ยง นิจจา คือเที่ยง สัญญา ย คือคุณกำหนดหมายยึดเองในโลก คุณยึดของคุณ คุณว่าถูกของคุณก็ถูกอยู่นั้นและ แต่ถ้าหมู่มากเขาไม่เอาด้วย ถ้าคุณจะยืนหยัดยืนยันของคุณคนเดียว ก็เป็นไป แต่ถ้าแม้ว่าคุณรู้ว่าอย่างคุณถูก แต่ว่า หมู่เขายังไม่เห็นด้วย ก็ต้องตามหมู่ไป

หรือสังคมกำหนด คุณเผด็จการ คุณจะเอาอย่างคุณ แต่คนอื่นยอมแพ้ แต่ถ้าใจเขาไม่ยอมก็ไม่สงบ
เรียบร้อย ขัดขวางไปเรื่อยๆ

แต่ถ้าอย่างนี้แล้วทุกอย่างไม่มีผิด ถูก ดีชั่วดี ...ถ้าจะว่าจริงๆแล้วก็อย่างที่ท่านพุทธทาสว่าไว้ ยึดชั่วยึดดี
ก็อภัยทั้งนั้น สังคมต่างกันก็ยึดถือต่างกัน แต่ก็เลยต้องพยายามหาข้อตกลงกลาง เช่นขณะนี้เมืองไทย
เรา มีประชาธิปไตยแบบไทยๆ โลกก็บอกว่าจะต้องทำแบบสากล เหมือนกันทั่วโลก ก็โลกเขามี
ประชาธิปไตยหลากหลายแบบ อย่างอเมริกาไม่มีมหากษัตริย์เป็นประมุข แต่อย่างอังกฤษ มีกษัตริย์เป็น
ประมุข มันก็ต่างกัน

ประชาธิปไตยเขาเดียวกับสองขาที่ต่างกัน คนเข้าใจไม่ได้ แม้แต่เอาตมาพยายามอธิบายประชาธิปไตย
คำว่ารัฐธรรมนูญปีเดียว ทั้งพูดบรรยาย เขียนกวี หนังสือ ก็ยังไม่เข้าใจดีกัน เขาก็เข้าใจว่า รัฐธรรมนูญ
เป็นอำนาจของรัฐบาล ในหลวงลงพระปรมาภิไธยก็ได้อำนาจเต็ม เหมือนเราได้รัฐบาลยิ่งลักษณ์ไม่
ออก ถือว่าในหลวงไม่ได้ล้มพระปรมาภิไธย ถ้าจะพูดอย่างนี้ก็เหมือนในหลวงไม่ประชาธิปไตย ทั้งที่
รัฐบาลยิ่งลักษณ์ แพ้หมดรูป ทั้งศาล ทั้งประชาชน

แต่ถ้าเข้าใจว่า รัฐบาล มีอำนาจแค่ รัฐบาลาธิบดี ไม่ใช่รัฐธรรมนูญ ถ้าทำไม่ถูก ประชาชนคนเดียวก็
ประท้วงได้ ถ้ายื่นยันถึงศาล รัฐบาลผิดจริงก็ต้องรับ ไม่ใช่ว่าอำนาจรัฐเป็นใหญ่ แต่ความผิดถูกต้องเป็น
ใหญ่ พิจารณาตามนิติธรรม รัฐบาลก็มีสิทธิ์ผิด คนเดียวก็ท้วงได้ ถ้ารัฐบาลแพ้กัต้องออกไป ถ้าได้อย่าง
นี้ รัฐบาลแบ่งอำนาจไม่ได้ ประชาธิปไตยต้องมีสองฝ่าย ฝ่ายใดแพ้กัยอมรับ หากไม่ยอมรับก็ใช้คะแนน
เสียงส่วนใหญ่

สรุปแล้วที่ถามมา จะเป็นพระชม หรือเป็นจตุมหาราชิกา หรือดุสิต ก็เป็นชื่อที่ตั้งขึ้นมา เพื่ออธิบายได้
คำว่า ยามา ก็คือเรื่องกาลเวลา แต่ที่เขาอธิบายเรื่องเทวดามันเป็นเรื่อง โลภก็ แต่ที่จริงอธิบายเป็น
โลกุตระได้

ดาวดึงส์ คือ อากาที่ ๓๓ คือได้อย่างใจสมใจทั้ง ๓๒ อากา รวมเป็นอากาที่ ๓๓

ดุสิต พระ โพธิสัตว์จะมาประสูตเป็นพระพุทธเจ้าก็พักอยู่ดุสิต

นิมานรดี ก็คืออำนาจ อย่างโลกก็แบ่ง เช่นห้องเต้ ก็ได้ตามต้องการ เนรมิตได้ สร้างมาก็เอาตามชอบ

ปรณิมิตวสวดี ก็มีผู้อื่นทำให้ หรือคุณเก่งจริงใหญ่จริงคนอื่นก็ยอมทำให้ เช่นว่ายอดนักเลงใหญ่ ถูกคน
โน้นเล่นงานลับหลัง นายใหญ่ไม่ต้องสั่งมีคนไปฆ่าจัดการให้ แต่ถ้าเป็นโลกุตระ นิมานรดีคือตนพึงตน

รอด สร้างตนได้เสวยผลเต็มที่

ปรณิมิตวสวตี อย่างโลกุตระ คือคนอื่นตั้งใจทำให้อย่างยกย่องเลย เขาตั้งใจอุ้มชูโดยไม่ต้องมีอำนาจแบบแบ่งเลย

ส่วนพรหม ๒๐ ชั้นก็อธิบายโลกุตระได้

พรหม

รูปพรหม 16 ชั้น

1. พรหมปารีสัชชาภูมิ คำว่า ปารีสะแปลว่าบริวาร
2. พรหมปุโรหิตาภูมิ คำว่าปุโรหิต คือผู้รู้ผู้เป็นครูเป็นหัวหน้า
2. มหาพรหมาภูมิ คำว่ามหาพรหมก็คือผู้ยิ่งใหญ่ ใหญ่กว่านายใหญ่อีก
3. ปริตตภาภูมิ คำว่าปริแปลว่าน้อย (เขาแปลว่ามีรัศมีน้อย) คือชั้นบริวาร
4. อัปปรมาณภาภูมิ คำว่าอัปปรมาณแปลว่ามาก (เขาแปลว่ามีรัศมีมากประมาณไม่ได้)

อรูปพรหม

7. ปริตตสุภาภูมิ คำว่า สุภา แปลว่าสว่าง ดิงาม (เขาแปลว่ามีแสงสว่างเป็นลำรัศมีงามน้อย)
8. อัปปรมาณสุภาภูมิ (เขาแปลว่ามีรัศมีงามอย่างประมาณไม่ได้)
9. สุกกิณฑาภูมิ (อันนี้จะอยู่ในสัตตาวาส ๕ ที่เป็นได้ทั้ง โลกิยะและโลกุตระ) (เขาแปลว่าผู้มีรัศมีงามกระจ่างจ้า)
10. เวหัพผลาภูมิ คือแบบสว่าง เวหา คือไปหาท้องฟ้า แสงสว่างความใส
11. อสัณญีสัตตภาภูมิ คือแบบมืดดำ
12. อวิหาสุทธาวาสพรหมภูมิ ท่านแปลว่าผู้ไม่เสื่อมไปจากสมบัติของตน ผู้อยู่นาน ก็คือผู้ยึดมั่นถือมั่น ถ้าเป็นนามธรรม แม้สัมมาทิฐิก็ยึดไว้เสียเวลา ถ้าเป็นสายปัญญาแล้วก็ไม่ติด ไม่ต้องไปเสียเวลา อ้อยอิ่ง
13. อดัปปาสุทธาวาสพรหมภูมิ ท่านแปลว่าผู้ไม่ทำความเดือดร้อนใคร ก็เป็นผู้ดีแล้วไม่พยายาม
14. สุทัตฺถาสุทธาวาสพรหมภูมิ เป็นผู้คงาม นำทัตสนา เป็นตัวรูป
15. สุทัตฺถีสุทธาวาสพรหมภูมิ คือผู้มองเห็นดี ทัตสนาแจ่มชัด เป็นตัวนาม เป็นผู้รู้ สูงกว่า
16. อกนิฏฐุทธาวาสพรหมภูมิ คือผู้ไม่มีความค้อยน้อยกว่าใคร

อรุปพรหม 4 ชั้น

1. อากาสนัญญาตณภูมิ
2. วิญญาณัญญาตณภูมิ
3. อากิญจัญญาตณภูมิ
4. เนวสัณญานาสัณญาตณภูมิ

กายอย่างเดียวกัน สัณญาอย่างเดียวกัน ...เขาก็ว่าได้นิโรธทั้งคู่ ไม่มีทุกข์เหมือนกัน แต่มันลึกซึ่งต่างกัน
ระหว่างผู้สมาธิภูติ กับมิจฉาธิภูติ พวกสมาธิจะได้นิโรธถาวร ตลอด แต่ถ้ามิจฉาก็ได้เฉพาะตอนนั่ง
หลับตาดับ

เรามาทวน จากเมื่อวาน

[๕๐๕] วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็สังขาร มีเท่าไร?

ธ. คูกรวิสาขะผู้มีอายุ สังขารเหล่านี้ มี ๓ ประการคือ กายสังขาร วจิตสังขาร
จิตตสังขาร.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็กายสังขาร เป็นอย่างไร วจิตสังขารเป็นอย่างไร จิตตสังขารเป็น
อย่างไร?

ธ. คูกรวิสาขะผู้มีอายุ ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เป็นกายสังขาร วิตกและวิจารณ์
เป็นวจิตสังขาร สัณญาและเวทนา เป็นจิตตสังขาร.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็เหตุไร ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า จึงเป็นกายสังขาร
วิตกและวิจารณ์ จึงเป็นวจิตสังขาร สัณญาและเวทนา จึงเป็นจิตตสังขาร?

ธ. คูกรวิสาขะผู้มีอายุ ลมหายใจออกและลมหายใจเข้าเหล่านี้ เป็นธรรมมีในกาย
เนื่องด้วยกาย ฉะนั้น ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า จึงเป็นกายสังขาร บุคคลย่อมตริกร
ย่อมตรองก่อนแล้ว จึงเปล่งวาจา ฉะนั้น วิตกและวิจารณ์ จึงเป็นวจิตสังขาร สัณญาและเวทนา
เป็นธรรมมีในจิต เนื่องด้วยจิต ฉะนั้น สัณญาและเวทนา จึงเป็นจิตตสังขาร.

พ่อครูว่า สังขารคือการปรุงแต่ง จะรู้สังขารได้ก็ต้องมีการปรุงแต่ง วิญญาณ ๖ อายตนะ ๖ เวทนา ๖ ตัณหา
๖ ส่วนนามรูปเกิดเมื่อวิญญาณเกิด วิญญาณเกิดเมื่อใดก็มีผัสสะของเหตุปัจจัย หากไม่มีผัสสะก็ไม่ใช่

สัมภาวะ ไม่ใช่แดนเกิด ไม่มีโยนิโสฯ ตายไปก็รับวิบากอย่างเดียว ปฏิบัติได้ต้องอยู่ในสภาพชมพูทวีป คือสุรภาโว สติมันโต อิทธ พรหมจริยาโส

ผู้ปฏิบัติได้ต้องเป็นมนุษย์อาริยะ คือมนุษย์ชมพูทวีป มีสุรภาโว สติมันโต อิทธพรหมจริยาโส มารวมกันมากกว่าก็เป็นชมพูทวีป

อย่างอโศกนี่จะอยู่ไปได้อีกนาน ไม่เหมือนสำนักหลายสำนัก พอเจ้าสำนักอยู่ก็ดี พอเจ้าสำนักไปหรือตายก็ล้มทั้งนั้น เถรสมาคาตายใจว่า ถ้าโพธิรักษ์ตายไปอโศกก็ไม่เหลือ เขาเข้าใจไม่ได้ว่าทำไมพระพุทธเจ้าตายแล้วศาสนาพุทธอยู่มาได้ อาตมาก็ใช้หลักพระพุทธเจ้าถ้าอาตมาไม่จริงก็อยู่ไม่นาน แต่ถ้าคุณว่าถูกต้องมันก็จะอยู่นาน โดยสัจจะ อาตมาจะทำให้ถูกเท่าที่อาตมาจริงใจ มีความสามารถ ก็จบ ไม่มีซ่อนแฝง

และคำว่า สังขาร ๓ อย่างนั้น คำว่า กายที่เขาเข้าใจมันเข้าใจเพี้ยน อาตมาว่า องค์ประชุมของกาย ต้องมีนามธรรมเป็นหลัก

กายสังขาร จึงรวมทั้งกายวาจาใจ ทั้งนอกและใน ส่วนวจีสังขารคือสภาพ ส่วนมโนสังขารได้แก่มโนสัญญาเจตนา มีตัวมุ่งหมายปรุงแต่งในนั้น

เมื่อเราเข้าใจกาย คำว่านิโรธก็คือองค์ประชุม ตัวมันเองไม่มี แต่มันต้องมีสิ่งที่จะนิโรธ มันต้องมี เช่น พระพุทธเจ้าว่าต้องมีจักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง เกิดนิโรธต่างๆที่รู้ มีกายของผู้นิโรธ เป็นสัญญา เป็นมโนสัญญาเจตนา สัญญากำหนดรู้ด้วย กายสัญญาเจตนา ส่วนวจีสังขาร กำหนดรู้ด้วยวจีสัญญาเจตนา

ลมหายใจเข้าออกเป็นกาย ก็ไม่ได้หมายถึง ร่างอย่างอื่น ไม่ใช่กาย ลมหายใจเป็นตัวอย่างหนึ่งเท่านั้น ต้องรวมทั้งคินน้ำไฟลมทั้งหมด

วิตกวิจารณ์ เป็นวจีสังขาร ...ถ้าผู้ศึกษารู้มรรคองค์ ๘ อย่างสัมมาทิฏฐิ จะอ่านเจตสิกย่อยออก ตักกะ สังกัปปะ อัปปนา พยัปปนา เจตโสภินีโรปนา เมื่อทำใจในใจ จัดการทำใจ อภิสังขาร หรือปรุงแต่งก็แล้วแต่ แต่เป็นสังขารของอาริยบุคคล ปรุงแต่จัดการใจ มนสิการ โดยเมื่อจิตเริ่มดำริ ถ้าวิชชาาก็ไปสังขารเลย อัถโนมัตถันที มีกาม มีพยาบาท มาปรุงรวม ออกมาเป็นวจีสังขาร ไม่มีอำนาจ อัปปนา

พยัปนามาห้ามกั้นก็ปรุงเป็นวจีสังขาร ก็เป็นศี เพราะมีกามมีพยาบาท เป็นตัว สสังขารกัณฑ์ทำให้
ปรุงแต่ง เป็นวจีสังขาร หากคุณยังทันก็ไม่ออกมาเป็นกรรมวจีหรือกัมมันตะ อาชีวะ มันก็เกิด มาอจรร
ในโลก มาดำเนินการในกามาอจรรภายนอก ก็เป็นเรื่องกามเป็นตัวการ

ถ้ามีมารยาทสังคมกดข่มไว้หรือมีเล่ห์ซ่อนก็ได้ บางคนอยากให้ออกมามาก แต่กิเลสไม่มีแรงก็ได้เท่านั้น
หรือไม่อยากให้ออกมาแต่กิเลสแรงก็ออกมามาก ส่วนโลกุตรระก็จัดการเลย มีวิตก วิจัย วิจาร วิมุติ ก็
จัดการกิเลสได้อย่างรู้มีวิจักขณ์ สามารถสกัดได้ ถ้าห้ามไม่หมดก็ออกมาบ้าง แต่ถ้าห้ามได้หมด ก็จะ
ออกมาเป็นวจีกรรม ก็ผ่านเป็นวิตกคะ เป็นสังกัปะปะเป็นองค์รวมของความนึกคิด เจริญปัญญา ส่วนอัปป
นา พยัปนาเป็นฝ่ายเจโต เป็นต้นกล ทางฝ่ายปัญญาเป็นต้นหน ออกมาเท่าที่ต้นกลมีแรง ส่วนต้นหน
จะบอกว่าเอาแรงแต่ว่าต้นกลมีแรงเท่านี้ก็ทำได้เท่าที่มี

เมื่อ กำจัด กาม พยาบาท สังกัปะปะได้ สังกัปะปะก็สะอาดบริสุทธิ์ มาเป็นวาจา กัมมันตะ อาชีวะก็สะอาด
หมด เป็นแต่เพียงจะทำมากหรือน้อยก็อยู่ในดุลพินิจของตนเอง พวกคุณก็ทำได้แต่อาจแจกไม่ได้อย่าง
อาตมา อาตมาก็แจกตามที่พระพุทธเจ้าว่าไว้

มาดู ถามตอบระหว่างภิกษุณีธรรมทินนาทันต่อ

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็เหตุไร ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า จึงเป็นกายสังขาร
วิตกและวิจาร จึงเป็นวจีสังขาร สัญญาและเวทนา จึงเป็นจิตตสังขาร ?

ธ. ดูกรวิสาขะผู้มีอายุ ลมหายใจออกและลมหายใจเข้าเหล่านี้ เป็นธรรมมีในกาย
เนื่องด้วยกาย ฉะนั้น ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า จึงเป็นกายสังขาร บุคคลย่อมตริค
ย่อมตรองก่อนแล้ว จึงเปล่งวาจา ฉะนั้น วิตกและวิจาร จึงเป็นวจีสังขาร สัญญาและเวทนา
เป็นธรรมมีในจิต เนื่องด้วยจิต ฉะนั้น สัญญาและเวทนา จึงเป็นจิตตสังขาร .

พ่อครูว่า...ถ้าโลกียะก็ปรุงอย่างโลกียะออกไป แต่ถ้าเป็นอาริยะรู้วิธีการองกำจัด ถ้ากำจัดได้เก่ง ตริคก็คือ
นึกคิด ตรองก็คือไตร่ตรองเลือกเฟ้นทำให้สะอาดก่อนจึงเปล่งวาจา ดังนั้น วิตก วิจาร จึงเป็นวจีสังขาร
ทำให้เป็นวิจาร เป็นวิมุติได้ ก็รู้ตัวอย่างวิจักขณ์ ก็สะสมเป็นอัปปนา พยัปนา เจตโสภณินโรปนา

เรื่องสัญญาเวทยิตนิโรธ

[๕๑๐] วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็การเข้าสัญญาเวทิตนโรธ เป็นอย่างไร?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ ภิกษุผู้เข้าสัญญาเวทิตนโรธ มิได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เราจักเข้าสัญญาเวทิตนโรธ ว่าเรากำลังเข้าสัญญาเวทิตนโรธอยู่ ว่าเราเข้าสัญญาเวทิตนโรธแล้ว ก็แต่ความคิดอันนำเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น อันท่านให้เกิดแล้วตั้งแต่แรก.

พ่อครูว่า...ก็คือเราตั้งใจแล้วเราจะเรียนทำนิโรธแบบพระพุทธเจ้า ทำโดยกำจัดสมุทัย อย่างลืมหัดทำ ปหาน ๕ กิเลสลดมันก็เป็นนิโรธไม่ได้ไปนั่งหลับตาเข้า แล้วก็ออกมาจากความดำงั้นนั้น ซึ่งโดยรูปลักษณะแล้วเหมือนเข้าออก แต่ที่จริงไม่ต้องเข้าต้องออก แต่พอกิเลสหมด ก็เลยไป สมติกมะ หรือล่วงพ้นไม่ต้องไปออกหรือเข้าอีกเพราะฐานสูงขึ้นแล้ว มีหลายมิติไม่เหมือนเข้าออกแบบดับทุกข์ก็เป็นมิติ ตื่นๆ ดังนั้นท่านภิกษุณีจึงบอกว่าไม่ได้คิดอย่างนั้น แต่วิสาขากูบาสกก็ยังไม่ค่อยเข้าใจก็ถามอีก

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็เมื่อภิกษุเข้าสัญญาเวทิตนโรธ ธรรม คือ กายสังขาร วิจิตรสังขาร จิตตสังขาร อย่างไร โยมนัดไปก่อน?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ เมื่อภิกษุเข้าสัญญาเวทิตนโรธ วิจิตรสังขารดับก่อน ต่อจากนั้น กายสังขารก็ดับ จิตตสังขารดับทีหลัง.

พ่อครูว่า...ภิกษุณีก็พูดตามน้ำอุบาสิกาวิสาขาไปว่าเข้าสัญญาเวทิตนโรธ ซึ่งวิจิตรสังขารเป็นปากทางถ้าดับกิเลสเสร็จ แต่ถ้าจิตไม่ทำงานก็ไม่เกิดกายสังขาร แต่ถ้าทำงานต่อ ก็เกิดกายสังขาร ซึ่งวิจิตรสังขารเป็นขั้นต้น เมื่อดับกิเลส การดับกิเลสเป็นกระบวนการทั้งกายและจิตตสังขาร วิจิตรสังขารก็เป็นส่วนหนึ่งของจิตตสังขาร ไม่ได้เกี่ยวกับกายเลย เมื่อจัดการอกิสังขารจัดการกิเลสแล้ว ถ้าสังขารไม่เกิด วิจิตรสังขารก็ไม่เกิด แต่ถ้าจะเกิดวิจิตรสังขารก็จะเกิด จะดับก่อนก็ได้

เมื่อวิจิตรสังขารจะทำงานก็เกิดองค์ประชุม ถ้าวิจิตรสังขารดับก่อน การเข้าวิจิตรสังขารดับก่อน แต่ถ้าจะออกนี้จิตตสังขารดับเกิดก่อน ก็คือจิตที่จะทำให้กิเลสลดนั้นดับก่อน กิเลสอกุศลจิตดับก่อน จึงก่อเกิดวิจิ

สังขารได้ ถ้าไม่ให้เกิดก็หยุดได้ถ้าพักเลย แม้อดับกิเลสได้ก็พักได้ แต่ถ้าจะออกนั้น อปปณา พยัปปณา เจตโนภินิโรปนาก็คอยกรองอยู่ได้

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็การออกจากสัญญาเวทียตนิโรธสมาบัติ เป็นอย่างไร?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ ภิกษุผู้ออกจากสัญญาเวทียตนิโรธสมาบัติ มิได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เราจักออกจากสัญญาเวทียตนิโรธสมาบัติ ว่าเรากำลังออกจากสัญญาเวทียตนิโรธสมาบัติว่าเราออกจากสัญญาเวทียตนิโรธสมาบัติแล้ว ก็แต่ความคิดอันนำเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น อันท่านให้เกิดแล้วแต่แรก.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็เมื่อภิกษุออกจากสัญญาเวทียตนิโรธสมาบัติ ธรรมคือกายสังขาร วจิตสังขาร จิตตสังขาร อย่างไหน เกิดขึ้นก่อน.

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ เมื่อภิกษุออกจากสัญญาเวทียตนิโรธสมาบัติ จิตตสังขารเกิดขึ้นก่อน ต่อจากนั้นกายสังขารก็เกิดขึ้น วจิตสังขารเกิดขึ้นทีหลัง.

พ่อครูว่า...ภิกษุณีก็เลยพูดตามน้ำว่าออกจากนิโรธก็คือเมื่อไม่มีกิเลสแล้วจะออกก็ได้ไม่ออกก็ได้ คือจิตสังขารก็เกิดก่อน ซึ่งการถามนี้เป็นเรื่องยาก ที่เป็นเรื่องจิตอัตโนมัตติ แม้นคนทำได้ก็ไม่ว่าจะตอบถูกหรือไม่เลย อย่าเอาไปออกข้อสอบเลยนะ

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็ผัสสะเท่าไร ย่อมถูกต้องภิกษุผู้ออกแล้วจากสัญญาเวทียตนิโรธสมาบัติ?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ ผัสสะ ๓ ประการ คือ ผัสสะชื่อสุญญตตะ (รู้สึกว่าง)
ผัสสะชื่ออนิมิตตะ (รู้สึกว่ามีนิมิต) และผัสสะชื่ออปปณฺหิตตะ (รู้สึกว่ามีที่ตั้ง) ย่อมถูกต้องภิกษุผู้ออกแล้วจากสัญญาเวทียตนิโรธสมาบัติ.

พ่อครูว่า...สูญญะคือความว่าง ส่วนนิมิตก็คือเครื่องหมาย อนิมิตก็คือไม่มีเครื่องหมายอะไร ส่วน
 อปฺปณฺหิตะท่านแปลว่าไม่มีที่ตั้ง หรือปรารถน อปฺปณฺหิตะคือไม่ปรารถนาอะไร ไม่ตั้งอะไร เขาแปลว่า
 เหมือนไม่มีอะไร แต่ที่จริงต้องมี จักขุ ญฺญาน ปญฺญา วิชชา แสงสว่าง ที่จริง วิสาขาทังก็ น่าจะเข้าใจแต่ก็
 ไม่เข้าใจก็เลยถามต่อ ซึ่งแปลว่าเหมือนกับว่าเสวยความว่างไม่มีจิตตั้งหรือปรารถนาอะไรอยู่เฉยๆ

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็ภิกษุผู้ออกแล้วจากสัตตญฺญาเวทิตนโรธสมาบัติ. มีจิตน้อมไปใน
 ธรรมอะไร โอนไปในธรรมอะไร เอนไปในธรรมอะไร?

ธ. คูกรวิสาขะผู้มีอายุ ภิกษุผู้ออกแล้วจากสัตตญฺญาเวทิตนโรธสมาบัติ มีจิตน้อมไปใน
 วิเวก โอนไปในวิเวก เอนไปในวิเวก.

พ่อครูถามให้ว่า...กระโดดโลดเต้นในวิเวก เพราะเหตุแห่งความวุ่นวายทุกข์นั้นหายไปแล้ว ทำอย่างไร
 จิตก็วิเวกตลอดเวลา เคาไม่ได้ทางโน้นเขาก็จะไปหาที่สงบ ทั้งวิเวกของจิตก็ไปหาที่สงบหมด ทั้งกาย
 และวจีและจิตวิเวก ไม่พูดอะไร ยิ่งใช้งานไม่ได้ขัดกับของพระพุทธเจ้าที่ใช้งานได้ดี

เรื่องเวทนา

[๕๑๑] วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า เวทนามีเท่าไร?

ธ. คูกรวิสาขะผู้มีอายุ เวทนามี ๓ ประการ คือ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑
 อทุกขมสุขเวทนา ๑.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็สุขเวทนาเป็นอย่างไร ทุกขเวทนาเป็นอย่างไร อทุกขมสุขเวทนา
 เป็นอย่างไร?

ธ. คูกรวิสาขะผู้มีอายุ ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขสำราญ อันเป็นไปทางกาย หรือ
 เป็นไปทางจิต นี่เป็นสุขเวทนา ความเสวยอารมณ์ที่เป็นทุกข์ไม่สำราญ อันเป็นไปทางกาย
 หรือเป็นไปทางจิต นี่เป็นทุกขเวทนา ความเสวยอารมณ์ที่มีไม่สุขไม่ทุกข์ และมิใช่ความไม่
 สำราญ (เป็นส่วนกลางมิใช่สุขมิใช่ทุกข์) อันเป็นไปทางกาย หรือเป็นไปทางจิต นี่เป็น

อทุกข์มสุขเวทนา.

พ่อครูว่า...เขาถามเหมือนว่าเขาอยู่ในนิโรธแบบเข้าภวังค์นะ แต่ก็เดาเขาไม่ได้ เขาก็ถามลุยไปสรุปแล้ว
ไม่ว่ากายหรือจิต นิโรธแล้วนั้น ก็คือ ถ้าสุขเวทนาจึงคือตำราญ ถ้าเป็นทุกข์ก็ไม่ตำราญ ไม่สุขไม่ทุกข์ก็
ไม่สุขไม่ทุกข์ ตอบกำปั้นทุบดินเลย

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็สุขเวทนา เป็นสุขเพราะอะไร เป็นทุกข์เพราะอะไร?

ธ. คุณครูวิสาจะผู้มีอายุ สุขเวทนา เป็นสุขเพราะตั้งอยู่ เป็นทุกข์เพราะแปรไป
ทุกข์เวทนา เป็นทุกข์เพราะตั้งอยู่ เป็นสุขเพราะแปรไป อทุกข์มสุขเวทนา เป็นสุขเพราะรู้ชอบ
เป็นทุกข์เพราะรู้ผิด.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็อนุสัยอะไร ตามนอนอยู่ในสุขเวทนา อนุสัยอะไร ตามนอน
อยู่ในทุกข์เวทนา อนุสัยอะไร ตามนอนอยู่ในอทุกข์มสุขเวทนา?

พ่อครูว่า...ก็ตอบกำปั้นทุบดินเลย แต่ที่ไขคืออทุกข์มสุข...ท่านแปลว่า สุขเพราะรู้ชอบ(สัตยญาณ)
ส่วนทุกข์เพราะรู้ผิด(อัญญาณ) ทุกข์เพราะกำหนดอะไรไม่เป็น ไม่ใช่ว่าอัญญะ แต่มีสัตยญา ถึงขั้น
กำหนดได้ด้วยว่าจะไรชอบ จึงทำการงานอันเหมาะสมควรได้ แต่ทุกข์เพราะรู้ผิด เป็นตัวไขชัดเจนว่านิโรธ
พุทธเป็นแบบมีปัญญา มีการงานอันชอบดี แต่นิโรธฤาษีไม่ทำการงานอะไรไม่รู้เรื่อง ถามไปก็ตอบ
ไม่ได้ แต่ท่านธรรมทินนาตอบได้ชัดเจน

นิโรธลืมนาคารู้แจ้งหมด เมื่อไม่มีทุกข์สุขแล้ว ก็อทุกข์มสุข เป็นเนกขัมมลิตอุเบกขาเวทนา ขออาริยะทำ
ได้เป็นนิโรธ จิตก็รู้และทำงานอย่างควร ถ้าไปทำอย่างไม่ชอบไม่ควรคุณก็ทุกข์ ถ้าทำอย่างชอบอย่าง
ควรก็ไม่ทุกข์ แต่ท่านแปลตามภูมิว่า ผิดหรือชอบ แต่ที่จริงคืออัญญาณ เป็นตัวมีปัญญา ทำการงานอัน
ชอบเหมาะสม เป็นฐานนิพพาน อุเบกขามี ปริสุทธา ปรีโยทตา มุทุกัมมัชญา ปกัศรา

ธ. คุณครูวิสาจะผู้มีอายุ ราคานุสัย ตามนอนอยู่ในสุขเวทนา ปฏิฆานุสัย ตามนอน
อยู่ในทุกข์เวทนา อวิชชานุสัยตามนอนอยู่ในอทุกข์มสุขเวทนา.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็ราคานุสัยตามนอนอยู่ในสุขเวทนาทั้งหมด ปฏิฆานุสัยตามนอนอยู่ในทุกขเวทนาทั้งหมด อวิชขานุสัยตามนอนอยู่ในอทุกขมสุขเวทนาทั้งหมด หรือหนอแล?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ ราคานุสัย ตามนอนอยู่ในสุขเวทนาทั้งหมด หามิได้ ปฏิฆานุสัย ตามนอนอยู่ในทุกขเวทนาทั้งหมด หามิได้ อวิชขานุสัย ตามนอนอยู่ในอทุกขมสุขเวทนาทั้งหมด หามิได้.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็ธรรมอะไรจะพึงละได้ในสุขเวทนา ธรรมอะไร จะพึงละได้ในทุกขเวทนา ธรรมอะไรจะพึงละได้ในอทุกขมสุขเวทนา?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ ราคานุสัยจะพึงละได้ในสุขเวทนา ปฏิฆานุสัย จะพึงละได้ในทุกขเวทนา อวิชขานุสัยจะพึงละได้ในอทุกขมสุขเวทนา.

พ่อครูว่า...ถ้าทำได้ถึงอทุกขมสุข คืออุเบกขาแล้ว ละอวิชขานุสัยก็ไม่ทุกข์ไม่สุขเลย แต่ถ้ายังสุขอยู่ จะละในสุขก็ต้องละราคะ แต่ถ้าละในทุกข์ก็ละปฏิฆะ ส่วนผู้ทำฌาน ๑ หรือ ๒ ก็ทำให้นิวรณ์ไม่มีได้แต่ก็หนักมีโทมนัสแต่ก็มีปีติซ้อน ยังต้องควบคุม หรือมีอาการเคร่งคุ่มอยู่ ยังไม่คล่อง ไม่เบา มีมีวสี แต่รู้ว่ามีไม่ได้ทุกข์อย่างเคหสิตะแล้ว คือทุกข์เพราะไม่เก่ง

ในสังกัปปะ มีวิจย วิจาร วิมุติ วิจักขณ์ จนตึขึ้นเรื่อย การวิตก วิจารก็ลดลง หรือหายไป มีแต่ปีติ แต่ต่อมาปีติก็ลดมีสุขเป็นฌาน ๓ พอฌาน ๔ ก็มีอุเบกขาเป็นเอกัคคตา มีสุขไม่ทุกข์แล้ว จะถามว่าจะทำอะไรในอทุกขมสุขก็คือ อวิชขานุสัยนั่นเอง คือทำได้ทั้งหมด ทะลุจบ

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็ราคานุสัยจะพึงละเสียได้ในสุขเวทนาทั้งหมด ปฏิฆานุสัยจะพึงละเสียได้ในทุกขเวทนาทั้งหมด อวิชขานุสัยจะพึงละเสียได้ในอทุกขมสุขเวทนาทั้งหมด หรือหนอแล?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ ราคานุสัยจะพึงละเสียได้ในสุขเวทนาทั้งหมด หามิได้

ปฏิฆานุสสัยจะพึงละเสียได้ในทุกขเวทนาทั้งหมด หามิได้ อวิชชานุสสัยจะพึงละเสียได้ในอทุกขม
 สุขเวทนาทั้งหมด หามิได้ คฺฤกรวิสาขะผู้มีอายุ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ สังกจากกาม
สังคจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกมีวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่ ย่อม
ละราคาด้วยปฐมฌานนั้น ราคานุสสัย มิได้ตามนอนอยู่ในปฐมฌานนั้น อนึ่ง ภิกษุในพระธรรม
วินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นอยู่ว่า เมื่อไร เราจะได้บรรลุอายตนะที่พระอรียะทั้งหลายบรรลุแล้วอยู่
ในบัดนี้ ดังนี้ เมื่อภิกษุนั้นเข้าไปตั้งความปรารถนาในวิโมกข์ทั้งหลายอันเป็นอนุตตรธรรมอย่างนี้
โทมนัสย่อมเกิดขึ้น เพราะความปรารถนาเป็นปัจจัย ท่านละปฏิฆะ ได้ด้วยความโทมนัสนั้น
ปฏิฆานุสสัยมิได้ตามนอนอยู่ในความโทมนัสนั้น อนึ่ง ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ บรรลุจตุตถฌาน
อันไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์ และดับ โสมนัส โทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็น
เหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ย่อมละอวิชชาได้ด้วยจตุตถฌานนั้น อวิชชานุสสัยมิได้ตามนอนอยู่ในจตุตถฌาน
นั้น.

[๕๑๒] วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็อะไรเป็นส่วนเปรียบแห่งสุขเวทนา?

ธ. คฺฤกรวิสาขะผู้มีอายุ ราคะเป็นส่วนเปรียบแห่งสุขเวทนา.

วิ. อะไรเป็นส่วนเปรียบแห่งทุกขเวทนา?

ธ. ปฏิฆะเป็นส่วนแห่งเปรียบแห่งทุกขเวทนา.

วิ. อะไรเป็นส่วนเปรียบแห่งอทุกขมสุขเวทนา?

ธ. อวิชชาเป็นส่วนเปรียบแห่งอทุกขมสุขเวทนา.

วิ. อะไรเป็นส่วนเปรียบแห่งอวิชชา?

ธ. วิชชาเป็นส่วนเปรียบแห่งอวิชชา.

วิ. อะไรเป็นส่วนเปรียบแห่งวิชชา?

ธ. วิมุติเป็นส่วนเปรียบแห่งวิชา.

วิ. อะไรเป็นส่วนเปรียบแห่งวิมุติ?

ธ. นิพพานเป็นส่วนเปรียบแห่งวิมุติ?

วิ. อะไรเป็นส่วนเปรียบแห่งนิพพาน?

ธ. คุณครูวิสาขะผู้มีอายุ ท่านล่วงเลยปัญหาเสียแล้ว ไม่อาจถือเอาส่วนสุดแห่งปัญหา
ได้ คุณครูวิสาขะผู้มีอายุ เพราะพรหมจรรย์ยังลงในพระนิพพาน มีพระนิพพานเป็นที่ถึงใน
เบื้องหน้า มีพระนิพพานเป็นที่สุด ถ้าท่านจำนงอยู่ ก็พึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทูลถามเนื้อ
ความนี้เถิด พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์แก่ท่านอย่างไร ท่านพึงจำทรงพระพยากรณ์นั้นไว้
อย่างนั้นเถิด.

วิสาขอุบาสกสรรเสริญธรรมทินนาภิกษุณี

พ่อครูว่า...เหมือนเขาบอกว่าไปที่ตรงนี้จะไปถึงท่าน้ำ แต่ท่านเลยไปแล้ว แล้วถนนไหนไปถึงแม่น้ำ แต่
คุณเลยไปที่คลองน้ำแล้ว นิพพานี้หนักติอุปมา คือไม่มีอะไรเปรียบแล้ว

[๕๑๓] ลำดับนั้น วิสาขอุบาสก ชื่นชม อนุโมทนา ภาษิตของธรรมทินนาภิกษุณี
แล้ว ลุกจากอาสนะ อภิวัตธรรมทินนาภิกษุณี ทำประทักษิณแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบ
ทูลเรื่องที่ตนสนทนาธรรมกถากับธรรมทินนาภิกษุณีให้ทรงทราบทุกประการ .

เมื่อวิสาขอุบาสกกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาค จึงตรัสว่า คุณครูวิสาขะ ธรรม
ทินนาภิกษุณีเป็นบัณฑิต มีปัญญามาก แม้หาก ท่านพึงสอบถามเนื้อความนั้นกะเรา แม้เราก็จึงพยากรณ์

เนื้อความนั้น เหมือนที่ธรรมทินนาภิกษุณี พยากรณ์แล้ว เนื้อความแห่งพยากรณ์นั้น
เป็นดั่งนั้นนั่นแล ท่านพึงจำทรงไว้อย่างนั้นเถิด.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพจน์นี้แล้ว วิสาขอุบาสก ชื่นชม ยินดี พระภิกษุของ
พระผู้มีพระภาคแล้ว ฉะนั้นแล.

จบ จุฬเวททัตตสูตร ที่ ๔

พ่อครูว่า...ที่อธิบายเรื่องนี้ก็เพื่อให้พวกเราเข้าใจถึงความลุ่มลึกละเอียด ธรรมะของพระพุทธเจ้า
ละเอียดสุดยอดที่สุด คนเข้าใจไม่ถึงก็ยาก ต้องขอบคุณผู้แปลที่พยายามรักษาพยัญชนะบาลี แต่ก็ชวนให้
งงในบางจุด ผู้ได้ฟังไปแล้วก็ขอทวนอีกว่า

สัญญาเวทยิตนโรธของนโรธของพระพุทธเจ้า ที่ท่านธรรมทินนาตอบนั้น นโรธนั้นไม่ต้องเข้าต้องออก
อย่างที่วิสาขอุบาสิกาเข้าใจ เพราะนโรธของพระพุทธเจ้าทำได้แล้วก็ออกจากภุมิเก่าไปเรื่อยๆ ไปสู่ภุมิ
ใหม่เพิ่มขึ้นๆ แต่ผู้มีจลาภิฏฐิ จะเข้าใจว่านโรธนี้ต้องเข้าต้องออก ก็จะมีเนื้อ ยิงไปเรื่อง กายสังขาร วจิต
สังขาร จิตสังขารก็จะมีเม็ดใหญ่เลยถ้าไม่มีสภาวะจริง แม้จะเข้าใจเพียงปรยัติก็ดีแล้ว ค่อยเข้าใจไป
ก่อน

คำว่า วจิตสังขารดับก่อน แล้ว จิตสังขาร กายสังขารจึงดับ

และเมื่อนโรธแล้ว จิตสังขารเกิดก่อน กายสังขาร แล้วจึงเป็น วจิตสังขาร

ความเป็นจริงแล้วอะไรก่อนหลัง กระบวนการจะอัตโนมัติ เป็นวิสัยของจิตวิญญูณ

สัญญาเวทยิตนโรธนั้น แม้แต่ว่าได้ผล จะเข้าถึงหรือไม่เข้าถึง ก็คือได้ผลหรือไม่ได้ผลแค่นั้น ได้ผลแล้ว
ก็ไม่เฝ้าว่าออกหรือไม่ออก ก็เป็นแต่เพียงทำงานหรือไม่ทำงาน เมื่อนโรธเสร็จแล้วผ่านไปวุฒิสฐาน ไป
แล้ว ก็จะทำงานหรือไม่

ลัจจะจริงๆไม่มีในโลก ไม่ใช่อาตมาพูด แต่พระพุทธเจ้าพูดไว้ เป็นเพียงการกำหนดของแต่ละคน

อาตมานำมาอ้างอิงจากไตรปิฎก ในหนังสืออรรถกัษ อตฺตา นิรัตฺตา อนัตฺตา ในอภิวโลกุตรกัมมี แม้คุณ
จะถูกต้อนก็ตาม คุณต้องประมาณในสมมุติสัจจะ คือสัตบุรุษ แต่ถ้าผู้ไม่ใช่สัตบุรุษก็จะดันทุรังไปตาม
ความเห็นของตน แต่สัตบุรุษก็ประมาณให้เกิดผลดี แต่ประมาณไม่ดีไม่ได้ผลก็มี แต่ท่านไม่เสียหน้าก็
ประมาณใหม่อีก